

HACI BEŐIR AĞA KÜLLİYESİ ONARIMI (2008 – 2010)

Nurcan Sefer / Y.Mimar
İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü
nurcansefer@yahoo.com

*The Restoration of Hacı Besir Ağa Complex Between
The 2008-2010*

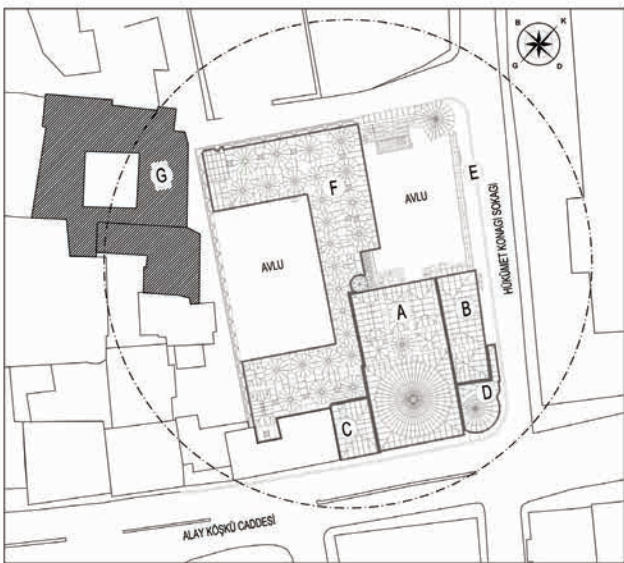
Hacı Beşir Ağa Külliyesi İstanbul İli, Fatih (eski Eminönü) İlçesi sınırları içinde yer almaktadır. Banisi Darüssaade ağası Hacı Beşir Ağa olan külliye 1744-1745 tarihinde inşa edilmiştir. Külliye cami, kütüphane, medrese, tekke, sebil, dükkanlar, iki adet çeşme ve caminin doğusunda bulunan sıbyan mektebi ya da hünkar mahfeli olarak kullanılmış olabilecek iki katlı bir bölümden oluşmaktadır. 2008 Kasım-2010 Ocak tarihleri arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından medrese ve tekke dışındaki bölümler restore edilmiştir. Çalışmalar sırasında mimar, restoratör, konservatör, kimyacı, sanat tarihçisi gibi birçok uzmanlık alanından kişiler birlikte çalışmış ve çalışmalar belgelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hacı Beşir Ağa, Camii, Kütüphane, Sıbyan Mektebi, Hünkar Mahfeli.

Hacı Beşir Ağa Komplex is located in the Fatih (old Eminönü) District of İstanbul. It was built by Hacı Beşir Ağa who was the Chief Eunuch of the Sultan's Harem (called the Darüssaade Ağası) in the middle of the eighteen century (1744- 1745). The complex is consist of a mosque, a library, a madrasa, a tekke (dervish lodge), a sebil (kiosk for the distribution of drinking water or sherbet to passers-by in cups), two fountains, seven shops and a place is attached to the east side of the mosque which could be used as a primary school or a special place for Sultan. Except from the madrasa and tekke the complex was restored by The General Directorate for Foundations between the Nowember of 2008 and January of 2010. During the restoration lots of expert (such as architect, restorer, chemist, art historian) worked together as a team and all works have been documented.

Key Words: Hacı Beşir Ağa, Mosque, Library, Primary School, Hünkar Mahfeli.

Hacı Beşir Ağa Külliyesi Fatih (eski Eminönü) İlçesi sınırları içinde, Alemdar Mahallesi'nde, Alay Köşkü Caddesi ile Hükümet Konağı Sokak'ın kesiştiği köşede, eski Bâbiâli, şimdiki İstanbul Valiliği'nin yakınında yer alır. Külliye cami, kütüphane, hünkar mahfeli, sebil, iki çeşme, dükkanlar, sıbyan mektebi, medrese ve tekkeden oluşur. (Çizim 1)

Çizim 1. Hacı Beşir Ağa Külliyesi genel yerleşimi

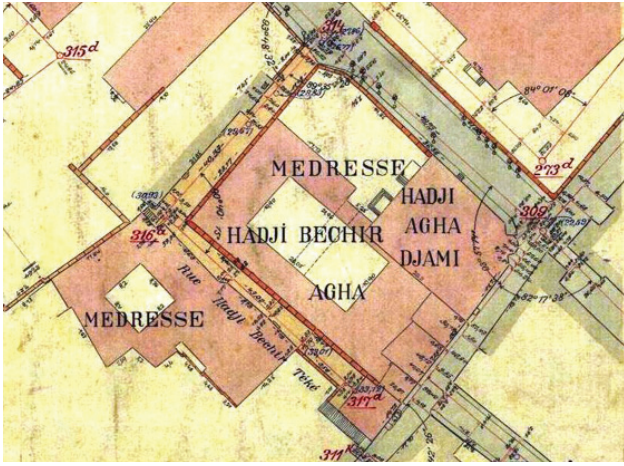
(A: Cami, B: Hünkar Mahfeli /Sıbyan Mektebi (?), C: Kütüphane, D: Sebil ve Çeşme, E: Çeşme, F: Medrese, G: Tekke)

(İstanbul Vakıflar I. Bölge Müdürlüğü Arşivi, Çizen: Avunduk İnş. Tur.San.ve Tic.Ltd.Şti.)

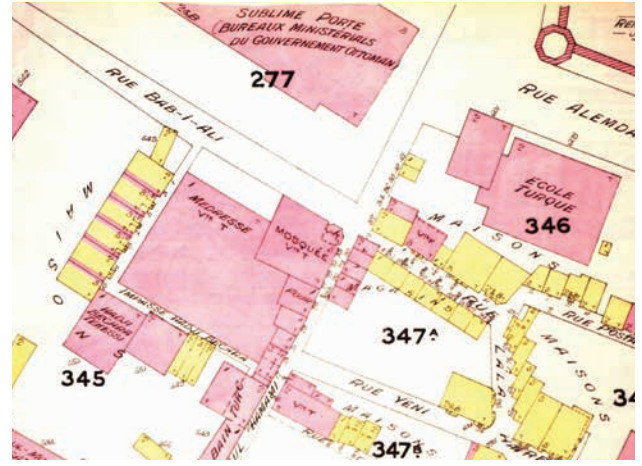
Külliye'nin banisi III. Ahmet ve I. Mahmut dönemlerinde hizmet etmiş olan Darüssaade ağası Hacı Beşir Ağa'dır (Ayvansarayı 2001: 89). Külliye 18. yy. ortalarında (1744-1745 yılları arasında) inşa edilmiştir (Ayvansarayı 2001: 90). Vakfiyesi İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Beşir Ağa bölümündedir. (Hacı Beşir ağa Vakfiyesi, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Beşir Ağa Bölümü No:682.)

Caminin giriş kapısındaki kitabeden II. Mahmut döneminde (1826-1839) büyük bir onarım geçirdiği anlaşılmaktadır (Eyice 1996: 2). Caminin avlu giriş kapısından sökülün ve kütüphanede bulunarak bugün yerine monte edilmiş bulunan oval madalyon içindeki II. Mahmut tuğrası da bu onarımı desteklemektedir. Cumhuriyet döneminde ise 1940, 1959, 1965, 1973 ve 1986 yıllarında onarım görmüştür. (Hacı Beşir Ağa Külliyesi 1965 Onarım Dosyası, İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi). 1965 yılında caminin son cemaat yeri cephesi betonarme bir doğrama ile kapatılmış, 1986 yılındaki onarımda ise avlu altına tuvalet ve abdest alma mekanı ilave edilmiştir.

Yapının mimarı bilinmemektedir. 1737-1745 tarihleri arasında mimar başı olan Ser Mimar Çelebi Mustafa Ağa'nın Hacı Beşir Ağa Külliyesi gibi önemli bir yapı topluluğunun inşasında etkili olduğu düşünülebilir.

Çizim 2. Alman Mavisi haritası.

Çizim 3. Goad haritası.

Külliyenin yerleşimi, 1875 tarihli Şehremaneti haritasında, 20. yüzyıl başındaki Alman haritalarında, 1934 tarihli Sarayburnu Şehir Rehberinde, 1950 tarihli Suat Nirven haritalarında görülmektedir (Çizim 2,3). Bu haritalar Hacı Beşir Ağa Camii ve Külliyesinin 20. yüzyılda büyük bir değişim geçirmediğini göstermektedir.

Külliyeye eğimli bir arazi üzerinde bulunmaktadır. Cami, hünkar mahfeli ve kütüphane birlikte tasarlanmıştır (Resim 1). Hükümet Konağı Sokağı'ndan caminin avlusuna girilir. Bu avludan medreseye geçilmektedir. Tekke binası ise bu grubun batısında, ayrı bir yapı olarak yer alır. Kuzeydoğu ve güneydoğu cephelerinde caminin alt kotunda dükkanlar bulunmaktadır. Sebül de bu kotta Alay Köşkü Caddesi ile Hükümet Konağı Sokak'ın kesiştiği köşededir. Külliye'deki iki çeşme de kuzeydoğu cephesindedir.

1. Cami: Külliye'nin güneyinde, Alay Köşkü Caddesi'ne paralel bir konumdadır. Son cemaat bölümü çift revaklıdır (Çizim 4, Resim 2). Son cemaat bölümünün avlu tarafındaki ilk revağı aynalı tonozla örtülü üç birimden oluşur. İkinci revağın ortasındaki birim kubbeye, yanındaki birimler ise tekne tonozlarla örtülüdür. Güneyinde kadınlar mahfeline çıkan ahşap merdiven, doğusunda ise hünkar mahfeline ait, kafesle çevrili bir galeri katı bulunmaktadır (Resim 3). Kubbe ve tonozlarda stilize dal ve yapraklarla siyah ve gri renkli basit bordür şeklinde bezemeler yapılmıştır.

Cami harimine girişteki mermer söveli kapının üzerinde talik hatla yazılmış bir kitabe bulunmaktadır. Cami iç mekanı kare planlı olup üzeri kubbe ile örtülüdür. Oniki kenarlı kasağın her kenarında kemerli bir pencere bulunur. Kubbedeki bezemelerde gri ve siyah tonları kullanılmış, ışık gölge oyunları yapılmıştır. "S" kıvrımları, stilize yaprak ve kurdelelerle yapılmış düzenlemeler ile kubbenin göbeğinde on altı yapraklı bir madalyon vardır. Kütüphane ve son cemaat yerine bakan duvarlarında tepe pencerelerinin çizimi yapıp simetri sağlanmıştır. Caminin tepe pencereleri ve alt pencerelerinde tepelik olarak hazırlanmış, kurdelelerle bağlanmış girdanlardan

Resim 1. Hacı Beşir Ağa Külliyesi genel görünüm.

Resim 2. Son cemaat mahallinin avludan görünüşü.

Resim 3. Son cemaat mahallinin görünüşü.

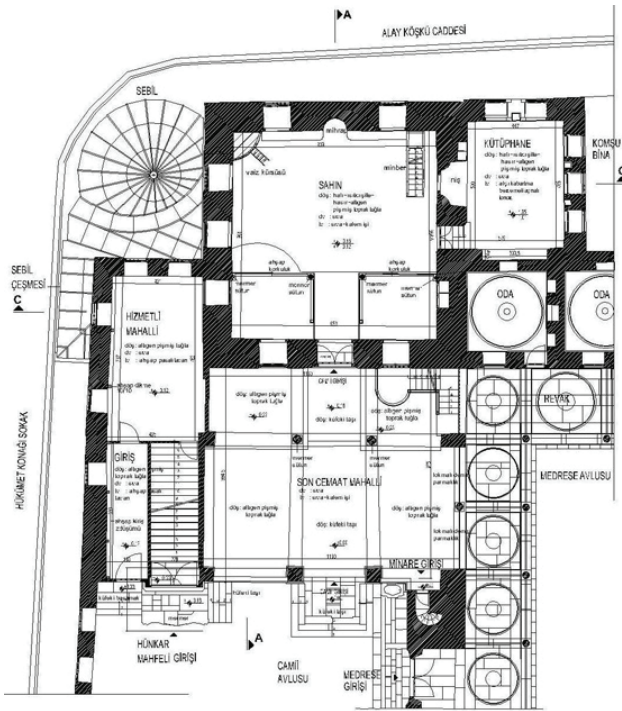
Resim 4. Cami iç mekanından görünüşü.

Resim 5. Mihrap ve minberin görünüşü.

oluşan kalem işi düzenlemeler bulunur (Resim 4). Tanman'a göre bu bezemeler II. Mahmud devrindeki restorasyona aittir (Tanman 1994: 471). Cami alt pencereleri içten mermer, dıştan küfeki sövelidir. Lokmalı demir parmaklıkları vardır.

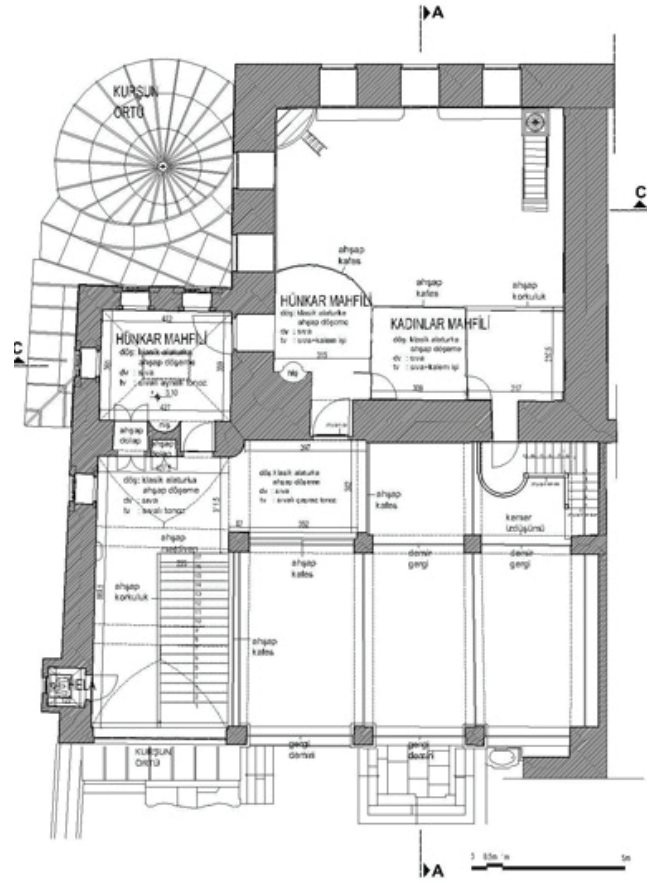
Mihrap caminin güneydoğu duvarı üzerinde dairesel bir

ZEMİN KAT PLANI (RESTORASYON)

Çizim 4. Zemin Kat Planı (Restorasyon)

(İstanbul Vakıflar I. Bölge Müdürlüğü Arşivi, Çizen: Avunduk İnş.Tur.San.ve Tic.Ltd.Şti.).

HÜNKAR MAHFELİ KATI PLANI (RESTORASYON)

Çizim 5. Mahfel Kat Planı (Restorasyon)

(İstanbul Vakıflar I. Bölge Müdürlüğü Arşivi, Çizen: Avunduk İnş.Tur.San.ve Tic.Ltd.Şti.).

niş şeklindedir. İçinde gölgeli kalem işi yapılmıştır. Mihrabın iki yanında stilize ionik başlıklı sütunlar, üstünde kurdele ve yapraklarla bezeli bir tepelik ve mihrap ayeti bulunur (Resim 5).

Ahşap minber ve vaiz kürsüsü oldukça sadedir. Vaiz kürsüsünde torna ile işlenmiş ahşap korkuluklar ve küreler bulunur. Minberin köşelerinde de küreler ve kapısının üzerinde ahşap bir tepelik vardır.

Cami ana girişinin üzerinde mermer sütunlar üstünde ahşap mahfel yer alır (Çizim 5, Resim 6). Bu mahfelin bir kısmı hünkar mahfeli, bir kısmı da kadınlar mahfeli olarak tasarlanmıştır. Kadınlar mahfeline son cemaat yerinden çıkılır ve ahşap korkulukları vardır. Hünkar mahfeli cami içine doğru dairesel bir çıkıntı yapmaktadır. Bu çıkıntının altında çitalarla oluşturulmuş

Resim 6. Ahşap mahfelin harimden görünüşü.

Resim 7. Hünkar mahfelinde yer alan niş.

işinsal tavan bulunur. Etrafı ahşap tepelikli yüksek kafeslerle çevrilidir. Alçıdan malakari dal ve yapraklarla bezenmiş bir niş bulunur (Resim 7).

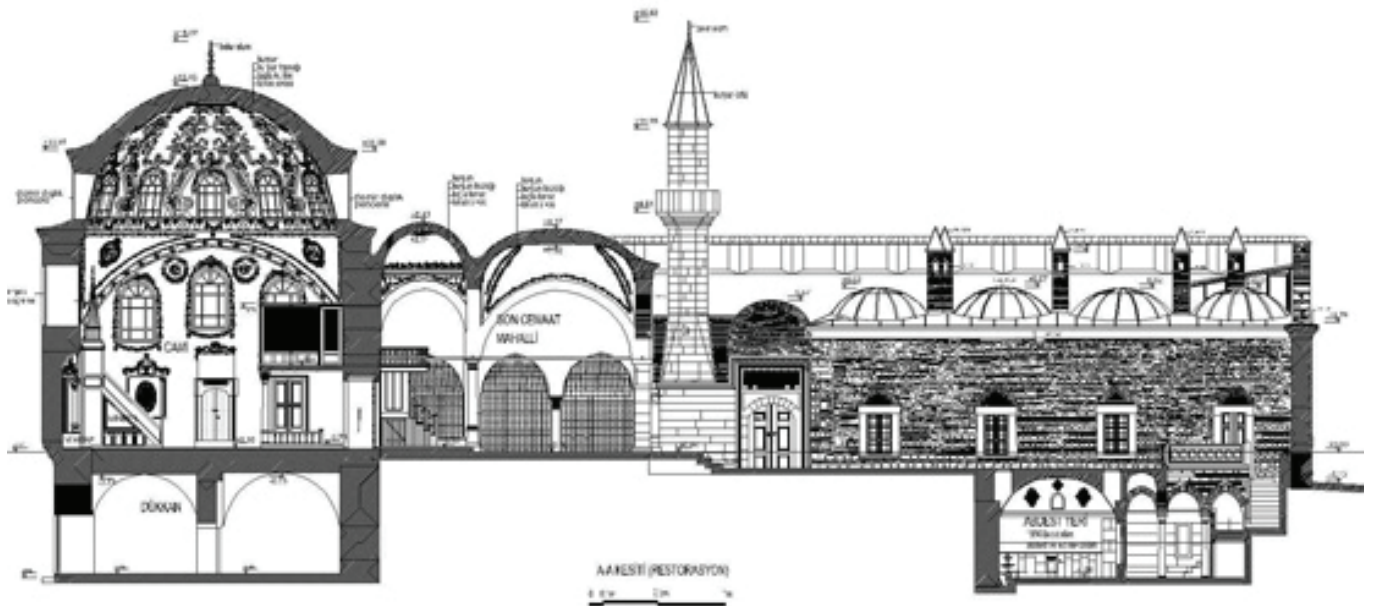
Minare son cemaat yerinin batısında, medrese girişinin yanında bulunur (Çizim 4,6). Kesse taştan yapılmış olan minare kare planlı bir kaide üzerinde oturmaktadır. Gövde ve peteği sekizgendir. Ahşap külâhı kurşunla kaplıdır (Resim 8).

2. Hünkar Mahfeli / Sıbyan Mektebi: Caminin doğu cephesinde hünkar mahfeli olarak kullanılmış olabilecek,

Resim 8. Minarenin avludan görünüşü.

dikdörtgen planlı, iki katlı bir bölüm yer alır (Resim 9, Çizim 7). Önünde ahşap saçağı olan, eğrisel hatlı bir mermer giriş sahanlığı mevcuttur (Resim 10). İki kata da avludan ayrı giriş vardır. Alt kata tek kanatlı ahşap kapıdan girilmektedir (Çizim 4). Bu katta bir oda bulunur. Odanın içinden cami içine bakan bir pencere mevcuttur. Çift kanatlı ahşap kapı üst kata çıkan merdivenlere açılır. Merdiven dikdörtgen planlı, tekne tonozlu sofa şeklinde bir mekana çıkar (Çizim 5). Burada dışarıya konsollarla taşan küçük bir çıkma üzerinde hela bulunmaktadır. Sofadan aynalı tonozlu, dikdörtgen planlı bir odaya girilir.

Çizim 6. A-A Kesiti (Restorasyon)

(İstanbul Vakıflar I. Bölge Müdürlüğü Arşivi, Çizen: Avunduk İnş.Tur.San.ve Tic.Ltd.Şti.).

Resim 9. Hünkar mahfelinin Hükümet Konağı Sokak'tan görünüşü.

Resim 10. Hünkar mahfelinin girişi.

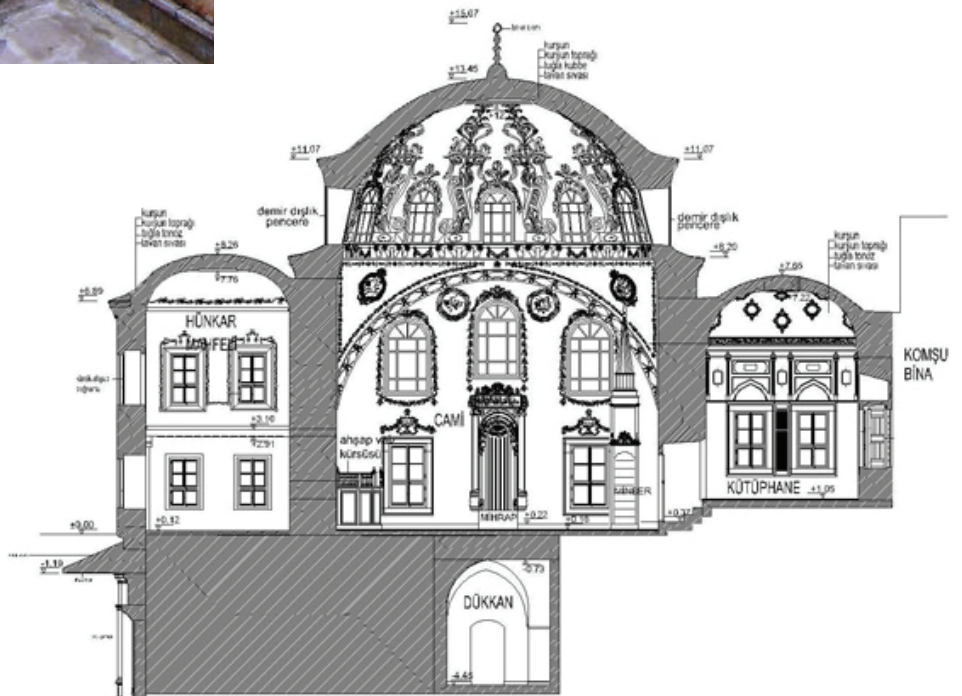
Odanın duvarları ve tavanında barok üslupta (kivrık dallar, kurdeleler, stilize yapraklar) malakâri bezemeler ve kuzey batı duvarında bir niş bulunur. Hem bu oda, hem de sofadan caminin hünkar mahfeline geçiş vardır.

Bazı araştırmalar, caminin doğusunda uzanan hünkar mahfeli olarak tanımladığımız bu iki katlı mekanı sıbyan mektebi olarak tanımlamaktadır. Ancak cami mahfeline doğrudan bağlantılı, harime bitişik bu mekan proje çalışmaları sırasında Hadikatü'l Cevami'de belirtilmiş olan "mahfil-i Humayun" olarak kabul edilmiştir.

Girişin biri tek, biri çift kanatlı iki kapı ile olması, birinin sultan ve yanındakilerine, diğer küçük kapının ise hizmetlilere ait olduğunu düşündürmektedir.

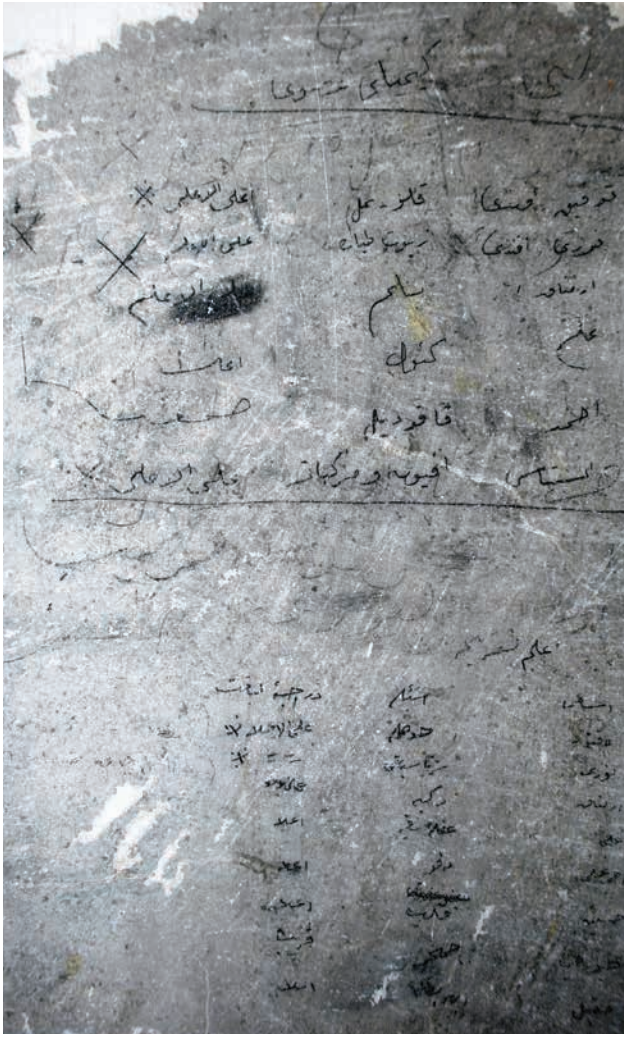
Hacı Beşir Ağa'nın vakfiyesinde medresenin kurbündeki mektepten bahsedilir. Ayrıca Hadikatü'l Cevami'de mektebin Paşa Kapısı kurbünde olduğu ve esasının Sultan II. Bayezid'in kızlarından Aynışah Sultan tarafından vakfedildiği, kabrinin de mektebin aşağısında olduğu belirtilmiştir. 1923-1928 yılları arasında hazırlandığı tahmin edilen sıbyan mekteplerine ait bir listede "Babalı caddesinde elyevm Evkaf'ça Musevilere icar edilmektedir" şeklinde bir kayıt vardır (Eyice 1996: 3). Bu durumda camiye bitişik aynı avluyu paylaşan ve doğrudan cami mekanı ile bağlantısı olan bir mekanın farklı inançtan bir cemaate kiraya verilemeyeceği kesin gibidir.

Restorasyon sırasında yapılan raspa çalışmaları sonucunda hem alt, hem de üst kat oda duvarlarında Osmanlıca, Arapça ve Farsça yazılar tespit edilmiştir. Bu yazılar olduğu gibi korunmuş ve çevirileri yapılmıştır. (Çeviriler Murat Sayka tarafından yapılmıştır). Alt kattaki odanın güney batı duvarındaki yazının şiir olduğu anlaşılmıştır. Üst kattaki odanın duvarlarındaki yazılar ise şiir ve öğrencilerin sınav notlarıdır. (Resim 11,12,13,14). Kimya, Fransızca, Bitki Bilimi derslerini alan öğrencilerin isimleri, notları ve soruları görülmektedir. Tarih olarak 21 Rebiulahir 311 (1 Kasım 1893), 14 Haziran 317 (27 Haziran 1901) ve 20 Eylül 96 tarihlerine rastlanılmıştır. Üst kattaki bu bulgular odanın medresede ders veren hocalar tarafından kullanılmış olabileceğini ya da mekanın sıbyan mektebi olabileceğini düşündürmektedir.

Çizim 7. C-C Kesiti (Restorasyon)

(İstanbul Vakıflar I. Bölge Müdürlüğü Arşivi, Çizen: Avunduk İnş.Tur.San.ve Tic.Ltd.Şti.)

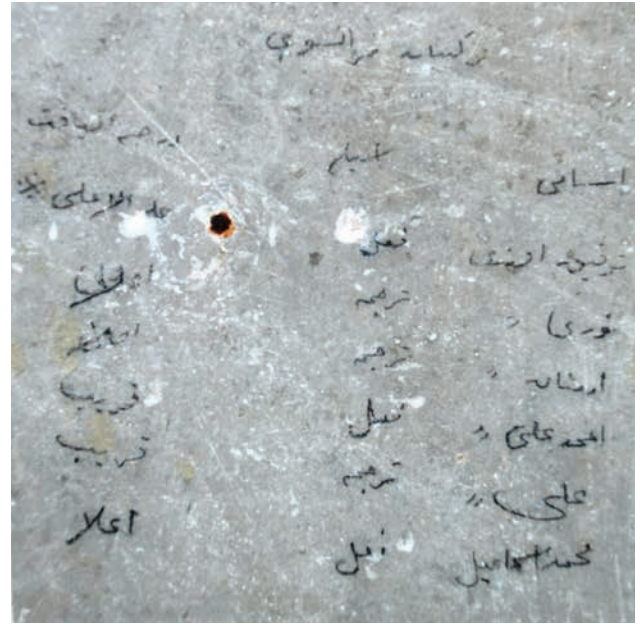

Resim 11. Raspadan çıkan Osmanlıca yazı ve çevirisi.

" Kimyâ-yı ...

Tevfik Efendi	aliyyü'l âlâ
Nuri Efendi	aliyyü'l âlâ
...		aliyyü'l âlâ
Ali	küel	âlâ
Ahmet	kakodil(?)	zayıf
...	afyon ve mürekkebatı	aliyyü'l âlâ

Esâmi	es'ile	derece-i liyakat
(isimler)	(Sorular)	
...		aliyyü'l âlâ
Nuri		aliyyü'l âlâ
Ali	akl...	âlâ
Ahmet Hilmi	...	âlâ
Hüseyin	...	âlâ
....		
... "		

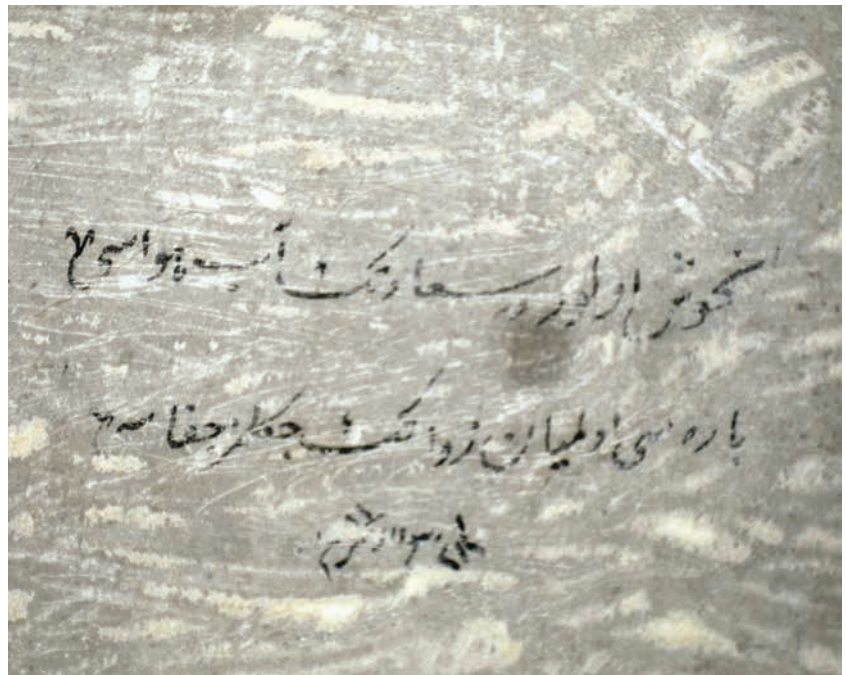

Resim 12. Raspadan çıkan Osmanlıca yazı ve çevirisi (Fransızca ders notları).

Terkîbât-ı Fransevî

Esâmi	es'ile	derece-i liyakat
(isimler)	(Sorular)	
Tevfik Efendi	fiil	aliyyü'l âlâ
Nuri	tercüme	âlâ
...	tercüme	âlâ
Ahmet Ali	fiil	karîb
Ali	tercüme	karîb
Mehmet İsmail	fiil	âlâ

"Ne hoş olur Dersaadet'in âb u havası
Parası olmayan zevatın çekilmez cefası"
21 rebiulahir 311 (1 Kasım 1893)

Resim 13. Raspa sonucu çıkan Osmanlıca şiir ve tercümesi.

Resim 14. Raspa altından çıkan Arapça şiir.

Resim 16. Kütüphanenin camiye açılan penceresi.

Resim 15. Alay Köşkü Caddesi'nden kütüphanenin görünüşü.

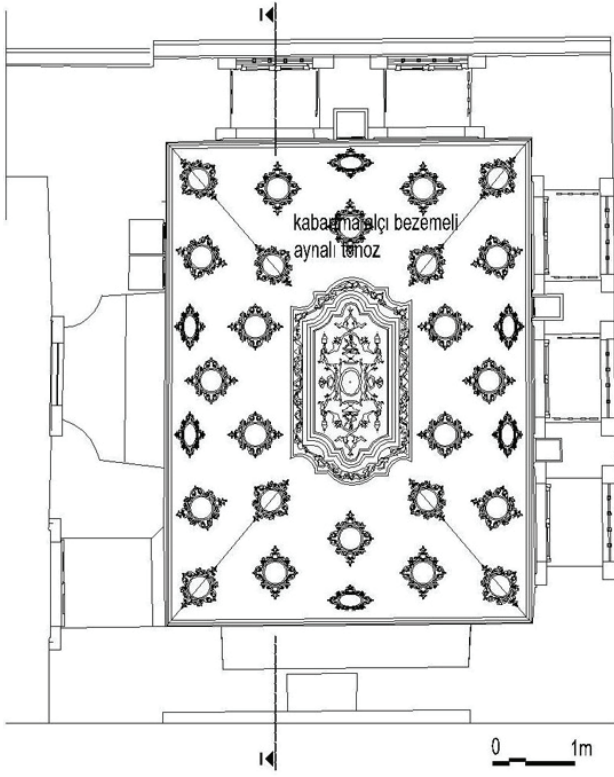

Resim 17. Kütüphane duvarlarında yer alan raflar.

3. Kütüphane: Caminin batı cephesine bitişik olan kütüphaneye caminin içinden birkaç basamakla ulaşılmaktadır (Çizim 4). Dikdörtgen planlı, üzeri aynalı tonozludur. Cephede kütüphane, camiden alçak oluşu ve hafif dışa taşmasıyla belirgindir (Resim 15). Alay Köşkü Caddesi'ne bakan iki penceresi, batı cephesine bakan üç penceresi bulunur. Bütün pencerelerde lokma parmaklıklar ve demir kepenkler vardır. Harime bakan duvarında kemerli bir niş ve içinde elips biçimli bronz parmaklıklı pencere yer alır. Duvarlarda kitap depolamak için ahşap raflı, tel kafesli dolaplar mevcuttur (Resim 16,17).

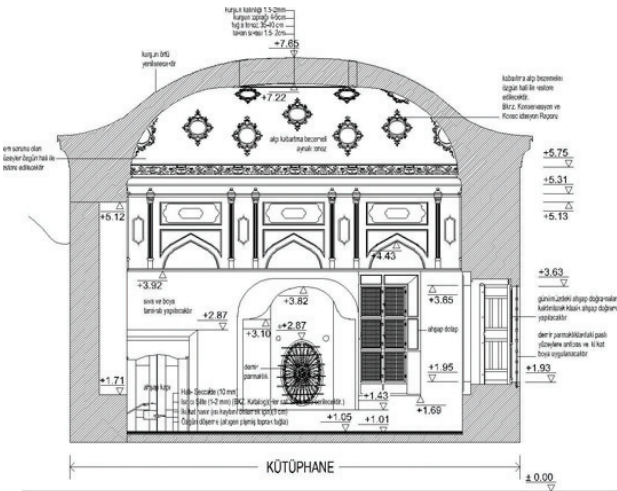
Kütüphane duvar ve tavanı oldukça yoğun bir bezeme

programına sahiptir (Çizim 8,9). Buradaki bezemeler camiden farklıdır. Alçıdan yapılmış barok, ampir bezemeler yer almaktadır. Tonozun ayna kısmında "S" ve "C" kıvrımlarından, çiçek demetlerinden oluşan bir göbük ve tonoz yüzeylerinde zengin barok çerçeveli oval madalyonlar vardır. Tonoz eteğinde kırık dallar ve "C" kıvrımlarından oluşan bir bordür bulunur. Kütüphanenin duvarlarında ve pencere üzerlerinde bezemeye sivri kemer oluşturulmuş, plastırlar ve mermer taklidi bezemeler yapılmıştır. Sarı, pembe gibi pastel renkler kullanılmıştır. Kütüphanenin kitapları güvenlik sebebiyle 1918 yılında Süleymaniye Kütüphanesi'ne taşınmıştır.

KÜTÜPHANE TAVAN DETAYI (RESTORASYON)

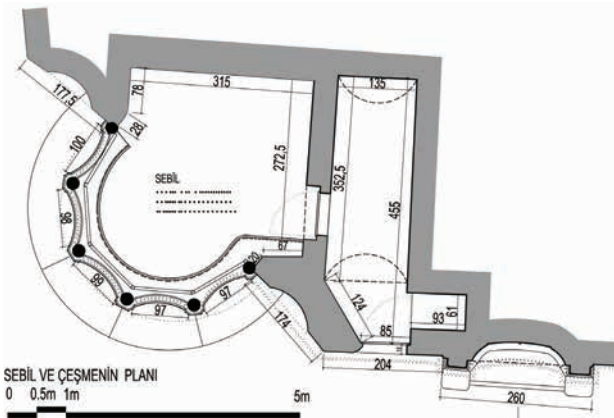
Çizim 8. Kütüphane tavan planı (Restorasyon) (İstanbul Vakıflar I. Bölge Müdürlüğü Arşivi, Çizen: Avunduk İnş.Tur.San.ve Tic.Ltd.Şti.).

I - I KESİTİ (RESTORASYON)

0 0.5m 1m

Çizim 9. Kütüphanenin I-I Kesiti (Restorasyon) (İstanbul Vakıflar I. Bölge Müdürlüğü Arşivi, Çizen: Avunduk İnş.Tur.San.ve Tic.Ltd.Şti.)

SEBİL VE ÇEŞMENİN PLANI

0 0.5m 1m

Çizim 10. Sebil ve çeşmenin planı. (İstanbul Vakıflar I. Bölge Müdürlüğü Arşivi, Çizen: Avunduk İnş.Tur.San.ve Tic.Ltd.Şti.).

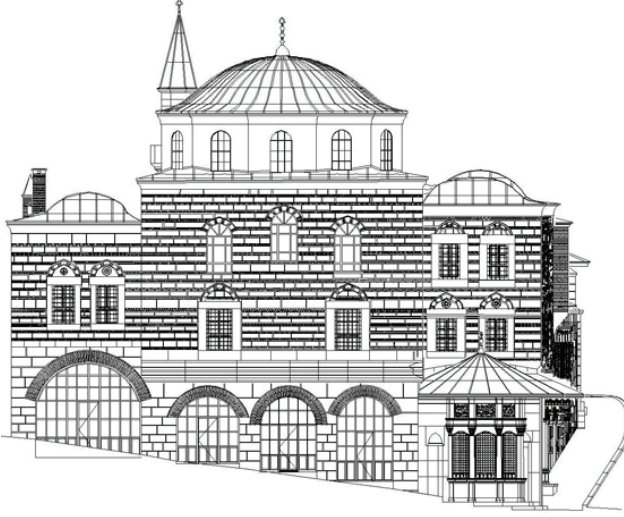
Resim 18. Sebil ve yanındaki çeşmenin görünüşü.

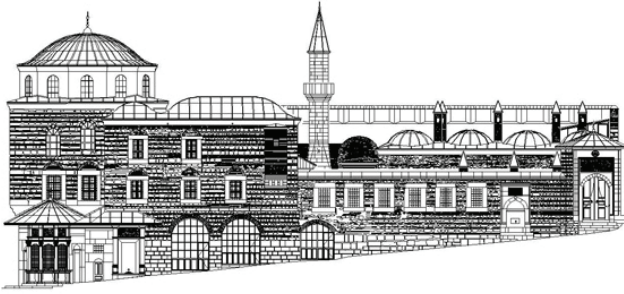
Resim 19. Kuzeydoğu cephesindeki çeşme.

4. Sebil ve Çeşmeler: Alay Köşkü Caddesi ile Hükümet Konağı Sokak'ın kesiştiği köşede bulunan sebil, barok özellikler taşır (Resim 18, Çizim 10). Sebile Hükümet Konağı Sokak'tan girilir. İbüküye beş cephesinde mermer kullanılmıştır. Birbirlerine kemerlerle bağlı, altı sütun bulunur. Kemerlerin arasında kalan pencereler sekizgenlerden oluşan bronz döküm bir şebekeye sahiptir. Şebekelerin altı su ve içecek ikram edebilmek için daha geniş gözlüdür. Sebilin iki yanında yuvarlak kemerli nişler bulunur. Üzerinde çitakarı süslemeleri olan geniş bir ahşap saçak uzanır. Sütun başlıklarında akantus yaprakları, inci dizileri ve istiridye kabukları vardır. Kemerlerin üzerinde Rahmi isimli bir şairin talik hatla hazırladığı manzum bir metin yazılmıştır (Tanman 1994: 472).

Sebilin kuzeyinde niş şeklinde mermerden bir çeşme bulunmaktadır. Çeşmenin üzeri sebilin devam eden ahşap

Çizim 11. Güneydoğu Cephesi, Restorasyon
(İstanbul Vakıflar I. Bölge Arşivi, Çizen: Avunduk İnş. Tur.San.ve Tic.Ltd.Şti.).

Çizim 12. Kuzeydoğu Cephesi, Restorasyon
(İstanbul Vakıflar I. Bölge Arşivi, Çizen: Avunduk İnş. Tur. San.ve Tic.Ltd.Şti.).

saçakla kapatıldığı için sebilin devamı gibi algılanır. Bu çeşme sebile göre çok daha yalın tasarlanmıştır. Çeşmenin çevresini dolaşan profilli silmeler görülür. Üzerinde yine şair Rahmi

Mustafa Efendi tarafından hazırlanan talik hatla yazılmış kitabesi bulunur (Tanışık 1943: 178) (Resim 18). Bir diğer çeşme de, külliye avlu kapısının güneyinde bulunur. Küfeki taşından yapılmış olan çeşme sade bir görünümündedir. Kilit taşında bir çark-ı felek motifi bulunan sivri kemer ve cephesini çeviren kare ve dairesel kesitli profilli silmeler bulunur. Üzerinde Bursalı vaiz Seyyit Feyzi Efendi'nin 1744 tarihli, beş beyitlik talik hatla yazılmış kitabesi vardır (Tanışık 1943: 172) (Resim 19). Bu çeşmenin kuzeyindeki görkemli kapı ile cami, kütüphane ve medresenin bulunduğu avluya girilir.

5. Dükkanlar: Külliye gelir getirmesi amacı ile yapılan dükkanlar, cami ve kütüphanenin altında yer almaktadır. Alay Köşkü Caddesi'nde 4, Hükümet Konağı Sokak'ta 3 adet olmak üzere, toplam 7 adet dükkan bulunmaktadır.

6. Cepheler: Alay Köşkü Caddesi Cephesi'nde sırası ile üstte kütüphane, caminin mihrap cephesi, hünkâr mahfeli, altta sebil ve dükkanlar bulunur. Hükümet Konağı Sokak'ta üstte caminin

Resim 21. Cepheden cevhel derz örneği.

Resim 20. Cepheden cevhel derz örneği.

Resim 22. Kuzeybatı ve Güneybatı cephe duvarlarının görünüşü.

kuzeydoğu cephesi, hünkar mahfeli, altta sebil, iki adet çeşme, avlu duvarları ve cami avlusuna giriş kapısı yer alır (Çizim 11,12). Yapı malzemesi moloz küfeki taş ve tuğla olup bu iki cephede uygulanmış olan dekoratif sıva önemlidir. 18. yüzyıl yapılarında bir yenilik olarak farklı derz uygulamaları ile cephenin düzensiz duvar dokusu gizlenmeye çalışılmıştır. Bazen sadece tuğlalar üzerine bazen de bütün duvara horasan sıva uygulanarak malzeme ve örgünün düzensizlikleri gizlenmiş; güzel bir görünüm elde edilmiştir (Ahunbay 2005: 205). Hacı Beşir Ağa Külliyesi'nde caminin ve kütüphanenin cephesinde birbirinden farklı sekiz desen tespit etmek mümkündür. Özellikle kaz ayağı, balık sırtı, zikzak ve değişik geometrik düzenlemeler halinde hazırlanan ve "cetvel derz" de denilen bu sıvalı bezeme dönem üslubu olarak dikkat çekicidir (Resim 20,21). Benzer derz uygulamaları Soğukçeşme Sokağı'nda Ayasofya İmaret, Laleli'de Atıf Efendi Kütüphanesi, Cağaloğlu'nda Yusuf Efendi Sıbyan Mektebi gibi yapıların cephelerinde de görülmektedir. Caminin saçak hattında ve kubbe kasnağının bitiminde profilli bir silme dolaşmaktadır. Caminin kasnağı sıvalıdır.

Kuzeybatı Cephesi'nde cami avlu duvarı ile medrese odalarının dış duvarı yer alır. Örgü tekniği ve malzeme cinsi farklılığı bize bu bölüm duvarının birkaç dönemde yapıldığını göstermektedir. (Resim 22). Cami avlu duvarı tuğla+moloz taş alması bir görünümde olup, medrese duvarı ise belirli bir kota kadar alması, o kottan sonra ise tamamen tuğla ile inşa edilmiştir. Bütün cephelerde yol kotunun yükselmesinden dolayı gömülme olmuştur.

RESTORASYON ÇALIŞMALARI

Cami, hünkar mahfeli, kütüphane, sebil, dükkanlar ve medrese aynı parselin içinde yer alıp rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul Bölge Müdürlüğü tarafından 2005 yılında ihale edilerek çizdirilmiş; rölöve İstanbul IV No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarının Koruma Kurulu'nun 20.09.2006 gün ve 614 sayılı kararıyla, restitüsyon ve restorasyon projeleri de 01.08.2007 gün 1663 sayılı kararla onaylanmıştır.

Resim 23. Kubbede horasan sıva yapımı.

Resim 24. Tonoz üzerinde çamur sıva üzerine kurşun döşenmesi.

Resim 25. Tonozun üzerine kurşun kaplama yapılması.

Resim 26. Kubbe alemine varak yapılması.

Resim 27. Kubbe alemleri yerine monte edilmiş halde.

Resim 28. Cephedeki kılıçlara örnekler.

Restorasyon projeleri hazırlanırken T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü'nden "Malzeme Raporu" ve "Restorasyonda Uygulanacak Yöntemleri Belirleyecek Rapor" alınmıştır. Uygulama çalışmaları devam ederken de bu raporlara ek olarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi KUDEB (Koruma Uygulama Denetim Bürosu) Restorasyon ve Konservasyon Araştırma Laboratuvarı'ndan "Koruma Onarım Projesi Duvar Dış Yüzeyleri Temizlik ve Onarım Raporu", "Kütüphane Kısmı Koruma Onarım Projesi Restorasyon ve Konservasyon Raporu" alınmıştır. Camide restorasyon çalışmaları onaylı projeler ve alınan raporlar doğrultusunda yapılmıştır.

Uygulama sırasında iç ve dış mekanlarda iskele kurularak ilk önce cami, hünkar mahfeli, kütüphane ve sebilin kurşun örtüleri yenilenmiştir (Resim 23,24,25). Kubbe ve tonozlarda

Resim 29. Restorasyon öncesinde son cemaat mahallinin avludan görünüşü.

Resim 30. Restorasyon sonrasında son cemaat mahallinin avludan görünüşü.

Resim 31. Son cemaat mahallindeki imitasyon tuğlaların sökülmesi.

Resim 32. Son cemaat mahallinden sökülen imitasyon tuğlalar.